

Zygmunt Perz

"Wandelbares und Unwandelbares in der Moraltheologie : Erwägungen zur Moraltheologie an Hand des Axioms „agere sequitur esse\"", Johannes Gründel, Düsseldorf 1967 : [recenzja]

Collectanea Theologica 39/1, 178-179

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

opracowania van der Marcka. Dlatego też omawiana publikacja może oddać znaczną przysługę teologom moralistom, a zainteresuje zapewne każdego, komu nie jest obca problematyka odnowy ujęcia moralności chrześcijańskiej.

Ks. Zygmunt Perz SJ, Warszawa

JOHANNES GRÜNDEL, *Wandelbares und Unwandelbares in der Moraltheologie, Erwägungen zur Moraltheologie an Hand des Axioms „agere sequitur esse”*, Düsseldorf 1967, Patmos—Verlag, s. 148.

Współczesna odnowa teologii moralnej jest postulatem podyktowanym troską o ukazanie wymogów chrześcijańskiej drogi życia w drugiej połowie dwudziestego wieku. Nieodzownym warunkiem tej adaptacji jest uświadomienie tego, co zmienne w życiu religijno-moralnym, aby wiernie przekazać to, co jest trwałe — zawsze wartościowe i wiążące. Autor zajmuje się tym zagadnieniem na trzech poziomach obowiązków moralnych: z tytułu prawa naturalnego, nadprzyrodzonego prawa boskiego oraz prawa kościelnego.

Naturę ludzką jako podstawę wymogów prawa naturalnego ujmując autor egzystencjalnie. Jest to trwały fundament człowieczeństwa, ale otwarty na zmianę elementy historii. Niezmienny rdzeń prawa naturalnego stanowią takie obowiązki, jak: działanie zgodne z rozumem, rozwój człowieka jako istoty duchowej, cielesnej i społecznej, opanowywanie ziemi oraz uznanie i uczczenie Boga (por. s. 38). Do tego trwałego zrębu należy również zaliczyć „negatywne normy” sformułowane w przykazaniach Dekalogu (por. s. 40).

Autor wyraża pogląd, że elementom fizycznym natury ludzkiej nie można przypisywać właściwości decydującego ostatecznie kryterium w ustalaniu obowiązku moralnego; trzeba koniecznie uwzględnić to, że w człowieku natura fizyczna jest własnością osoby (por. s. 50 n.). Współczesny postęp nauk pogłębił nasze poznanie natury ludzkiej. Procesowi rozwoju podlega nie tylko nasze poznanie, lecz po prostu człowiek jako jednostka i zbiorowość (por. s. 66—75). Badania historyczne wykazują, jak zmienne warunki dyktowały różne oceny moralne w sprawach procentów, własności, czy też wojny; zarazem jak teologia moralna była wyczulona na potrzeby czasu i jak się do nich dostosowywała (por. s. 60—65). Dlatego też można mówić tak o ponadczasowych normach prawa naturalnego, jak równie żo normach obowiązujących w pewnym okresie czasu. Autor zastrzega się przed relatywizmem i subiektywizmem, ponieważ czasowo uwarunkowane normy wspierają się na równie obiektywnym fundamencie naturalnym jak normy ponadczasowe (por. s. 34n., 45 n.).

Podstawę dynamicznego ujęcia dziedziny prawa Bożego w odniesieniu do człowieka widzi autor w historii zbawienia. Na kanwie tej historii ukazuje się niezmienny rdzeń objawionego prawa nadprzyrodzonego. Stanowi go obowiązek pełnienia woli Boga przez posłuszeństwo i miłość, które w Nowym Przymierzu streszcza się w życiu Chrystusem. J. Grün del kreśli problematykę tego, co niezmienne i zmienne w prawie Bożym na przykładzie spraw czystości, małżeństwa i rodziny (por. s. 52—55; 100—114). Wyraża pogląd, że biblijne ujęcie uzależnienia żony od męża jest śladem kultury patriarchalnej starożytności, a niekoniecznie trwałym elementem prawa Bożego (por. s. 110n.).

Trwały rdzeń prawa kościelnego tworzą zdaniem autora wskazania prawa naturalnego i boskiego oraz następujące wymogi: aby to prawo było rozumne, odpowiadało stanowi rzeczy, aby nakazy były proporcjonalne do ważności sprawy. W przeciwnym razie prawo kościelne może się przyczynić do zbagatelizowania obowiązków sumienia, nawet grzechu ciężkiego i tym samym stać się przyczyną zgorzienia. Zagadnienie nieomylności orzeczeń

Kościola ilustruje autor na przykładzie problemu regulacji poczęć. Rozwiązania trudności dostrzega właśnie w poglębnym znacznie od czasów encykliki *Casti connubii* poznaniu natury ludzkiej, co więcej w zmianie samego człowieka (*Die Kirche hatte es eben früher mit anderen Erkenntnissen und meines Erachtens auch mit anderen Menschen zu tun*, s. 132).

Chrześcijańskie naszych czasów dojrzały wobec prawa. Ta postawa odznacza się szacunkiem wobec prawa, ale w duchu chrześcijańskiej wolności. Odnacza się dalej zdolnością podejmowania z poczuciem odpowiedzialności osobowej decyzji w ramach obowiązującego prawa. Dlatego też zbyt rzadko, a nawet niewskazane, wydaje się szczegółowe określanie norm postępowania przez autorytet Kościoła (por. s. 123—140).

Poglądy autora wspierają się na fundamentalnym twierdzeniu, że postulat postępowania moralnego musi odpowiadać stanowi rzeczy w myśl zasady *agere sequitur esse*. Takiej zaś egzystencjalnej podstawy nie stanowi jedynie natura metafizyczna, czy nawet ponadczasowe elementy natury fizycznej, lecz „aktualizująca się” natura ludzka, ponieważ człowiek ((jednostka i ludzkość) stale się rozwija w określonych warunkach przestrzeni i czasu. Ponadto jest on zawsze w określonym stopniu zaangażowany w misterium zbawienia, które realizuje się w ramach historii ludzkości. Dlatego też moralność chrześcijańska jest z istoty moralnością „czasu przejścia” (*Interimsethik*) i moralnością historii zbawienia (*Heilsgeschichtliche Ethik*, por. s. 86n.), w której uwarunkowane zmiennością czasu elementy czerpią swoją obiektywną moc wiążącą z naturalnego i nadprzyrodzonego ukierunkowania człowieka.

Publikacja Gründela jest postawieniem problemu, a nie jego rozwiązaniem. Świadczy o tym szeroki wachlarz ważnych i aktualnych zagadnień poruszonych w niewielkim co do rozmiarach opracowaniu. Należy o tym pamiętać w formułowaniu zastrzeżeń pod adresem autora. Wartość książki polega przede wszystkim na plastycznym ukazaniu problematyki oraz uwrażliwieniu czytelnika na precyzyjne odróżnianie tego, co zmienne, od tego, co stanowi trwałą zrab wskazań teologii moralnej.

Ks. Zygmunt Perz SJ, Warszawa

Liturgie, Gestalt und Vollzug. Festschrift für J. Pascher, wyd. Walter Düring, München 1963, Max Hueber Verlag, s. 365.

Pozycję niniejszą stanowi zbiór artykułów, przygotowanych i wydanych przez przyjaciół i uczniów J. Paschera dla uczczenia siedemdziesiątej rocznicy jego urodzin. Tytuł jej właśnie odpowiada kierunkowi poszukiwań jubilat, znanego w całym świecie liturgisty. Wśród autorów widnieją najwybitniejsze nazwiska nie tylko z dziedziny liturgii: A. Chavasse, B. Fischer, P.M. Gy, J. A. Jungmann, M. Schmaus, Th. Schnitzler... W wielu artykułach autorzy nawiązują wyraźnie do prac naukowych jubilata, do jego tez i dowodów. Czasami zaś, zwłaszcza we wstępach, pojawiają się wspomnienia bardziej osobiste.

Redaktor tej pozycji, Walter Düring, przyjął układ najprostszy, a mianowicie według alfabetu nazwisk poszczególnych autorów. Układ ten formalnie słuszny, czyni jednak z książki zbiór wewnętrznie niepowiązanych artykułów. Można mimo to wyróżnić trzy zasadnicze grupy tematyczne: teologia liturgii, historia liturgii, zagadnienia współczesnej reformy.

W pierwszej grupie na szczególną uwagę zasługuje rozprawa R. Bergera stwierdzająca, że księgi liturgiczne nie mówią o naśladowaniu Chrystusa jako wzoru, ale przede wszystkim podkreślają wewnętrzny, ontyczny z Nim związek jako podstawę moralnych wysiłków chrześcijanina. Bardzo ciekawe i bliskie konstytucji soborowych są dwa opracowania, doty-